

MORALISK ÖVERTYGELSEGRAD OCH KOGNITIVISMENS EVENTUELLA ÖVERLÄGSENHET

1. MORALISK ÖVERTYGELSEGRAD

Moralomdömen har drag som indikerar att de vore trosföreställningar, samtidigt som de har drag som tyder på att de vore önsksningar, eller andra icke-kognitiva attityder av gillande eller ogillande.¹ Traditionella *kognitivistiska* teorier menar att moralomdömen är trosföreställningar, och/eller att yttranden av dessa moralomdömen uttrycker trosföreställningar. Den motstridiga teorin är *icke-kognitivism*, som i stället menar att moralomdömen är icke-kognitiva attityder såsom gillande eller ogillande, och/eller att yttranden av sådana omdömen uttrycker dessa gillanden eller ogillanden. Enligt den svenska terminologin som tidigare använts kan man förenklat säga att moralomdömen enligt kognitivism är *föreställningar*, och enligt icke-kognitivism *inställningar*. Teoretiker som vidhåller dessa teser står därmed ofta bakom både en psykologisk tes om vad moralomdömen är, och en semantisk tes om vad yttranden av dessa uttrycker. Utöver dessa finns också *hybridteorier* som förenar de två motpolerna. Ett exempel på en sådan teori är *ekumenisk icke-kognitivism* som kommer att diskuteras nedan. Enligt denna teori består ett moralomdöme av både icke-kognitivt gillande eller ogillande, och en trosföreställning.

Ett trosföreställningsliknande drag hos moralomdömen som har diskuterats under senare år, och i synnerhet av svenska filosofer, är övertygelsegrad.² Likt hur vi kan vara mer eller mindre övertygade om ett empiriskt påstående, kan vi vara mer eller mindre övertygade om ett moralomdöme. Med andra ord går det att vara övertygad, till högre eller lägre grad, om påståendet att "det kommer att regna på midsommar", såväl som moralomdömet att "det är rätt att ge till välgörenhet". Denna

1. Terminologin kommer från den humeanska distinktionen mellan trosföreställningar ("beliefs") och önsksningar ("desires"), där dessa anses vara två fundamentalt skilda mentala tillstånd.

2. Det engelska begrepp som oftast använts är "certitude". Även "uncertainty" har använts (i synnerhet av Eriksson och Francén Olinder). Begreppet skulle naturligtvis kunna översättas till "säkerhet" eller "osäkerhet". Men då det är fråga om *grader av moralisk tro* så har jag bedömt "övertygelsegrad" vara det mest passande begreppet.

invändning mot icke-kognitivismen formulerades i breda drag av Lars Bergström (1990), och senare mer utförligt av Michael Smith (2002). Invändningen har sedan studerats och utvecklats i flera artiklar av Krister Bykvist och Jonas Olson (2009, 2012, 2017). Till invändningen om moralisk övertygelsegrad har svar presenterats från bland andra James Lenman (2003), Michael Ridge (2003, 2007) och John Eriksson och Ragnar Francén Olinder (2016).

Ovannämnda filosofer har formulerat ekumeniska icke-kognitivistiska förslag för att lösa problemet. Dessa avser att ackommodera övertygelsegrad i termer av den trosföreställning som varje moralomdöme delvis består av, eller den trosföreställning som nödvändigt medföljer varje moraliskt gillande eller ogillande. För att tydliggöra kan en enkelt formulerad version av ekumenisk icke-kognitivism konstrueras på följande vis:

EIK: Moralomdömen består *både* av (i) en trosföreställning, att en viss handling H har en viss egenskap E , och (ii) ett generellt gillande eller ogillande av E .

Av en teori som förespråkar EIK kan övertygelsegrad representeras av trosföreställningen att H är E . För att belysa med ett exempel kan vi tänka oss en utilitarist som fäller omdömet att "det är rätt att ge till välgörenhet" och hon gör detta med en viss grad av övertygelse. Hon är därmed, enligt denna modell, mer eller mindre övertygad om att handlingen att ge till välgörenhet har egenskapen att maximera lycka. Dessutom besitter hon ett generellt gillande inför handlingar som har egenskapen att maximera lycka (eftersom hon är utilitarist).

Ett initialt problem, som har diskuterats och formulerats av Bykvist och Olson, är att detta skenbart lukrativa sätt att redogöra för moralisk övertygelsegrad misslyckas med att ackommodera grader av *fundamental* moralisk övertygelse. EIK:s förklaring innefattar inte vad det skulle innebära att vara mer eller mindre övertygad om E , det vill säga fundamental moralisk övertygelsegrad ackommoderas inte. Däremot verkar ju utilitaristen kunna vara fundamentalt moraliskt övertygad, till hög eller låg grad, om att det alls är moraliskt relevant att maximera lycka. Om icke-kognitivisterna avser att förklara övertygelsegrad i termer av trosföreställningen att H är E , så saknar hon en förklaring till övertygelsegrad gällande huruvida E är moraliskt relevant överhuvudtaget (Bykvist och Olson 2009 s. 209). Ett stort problem för tillvägagångssättet att förklara övertygelsegrad i termer av den trosföreställning som medföljer

varje moraliskt gillande är med andra ord att fundamental moralisk övertygelsegrad uteblir. Bykvist och Olson har, i sina repliker till Lenman, Ridge och Eriksson och Francén Olinder, vidhållit argumentet att fundamental moralisk övertygelsegrad är ett allvarligt problem för icke-kognitivistiska försök att förklara moralisk övertygelsegrad. De framför även andra problem för ansatser som i breda drag liknar EIK, men jag kommer inte diskutera dessa vidare här.

Sammanfattningsvis är det tillsynes otaktiskt för ekumeniska icke-kognitivister att redogöra för moralisk övertygelsegrad i termer av trosföreställningar. Eftersom det påbjuder oklarhet gällande hur fundamental moralisk övertygelsegrad ska förstås. Vad som dessutom är intressant med dessa förklaringar är att de förutsätter att det räcker att hänvisa till grader av övertygelse hos trosföreställningar för att ackommodera moralisk övertygelsegrad. Därmed antar de att kognitivister har en fördel i och med att de menar att moralomdömen är trosföreställningar. Men detta antagande är kanske ett antagande för mycket.

2. FINNS DET EN KOGNITIVISTISK FÖRKLARING TILL ÖVERTYGELSEGRAD?

I ett ännu opublicerat förslag från Ridge har icke-kognitivistiska försök till att förklara moralisk övertygelsegrad accepterat en orättvis formulering av problemet. Det finns nämligen överhuvudtaget inte någon uttömmande förklaring till vad övertygelsegrad hos trosföreställningar är. Kognitivister uppmanar därmed icke-kognitivister att ge en förklaring till vad moralisk övertygelsegrad är, fastän de själva inte har en sådan förklaring. Om kognitivister är oförmögna att ackommodera övertygelsegrad hos trosföreställningar (dvs. både empiriska påståenden och moralomdömen), ter det sig orättvist att en uttömmande förklaring från icke-kognitivister skulle krävas.³

Smith karakteriserar en persons övertygelsegrad som: "[...] den slags företeelse som avslöjas genom hur mycket de skulle vara villiga att satsa på ett utfall framför ett annat under omständigheter av påtvingade

3. Denna poäng har gjorts av Michael Ridge i ett opublicerat manuskript ("Normative certitude for expressivists". Hämtat först januari 2017 och sedan maj 2017) som jag efter förfrågan har fått tillstånd att basera denna artikel på. Eftersom hans utkast ännu inte är publicerat eller färdigt har jag tagit avstånd från att använda specifika citat eller argument. Det jag använt mig av är hans mer generella poäng att det inte finns någon uttömmande förklaring till övertygelsegrad från kognitivister och att icke-kognitivism inte besitter någon nackdel.

val” (2002 s.307). Övertygelsegrad förstås ofta på detta sätt genom hur mycket en person skulle ”satsa” på ett påstående i en kontrafaktisk lotterisituation. Tanken är att vi är mer benägna att satsa på det vi tror med hög övertygelsegrad framför det vi tror med låg övertygelsegrad. Detta är dock, som Eriksson och Hájek (2007) framfört, ett exempel på en redogörelse av hur övertygelsegrad kan *avslöjas*, snarare än vad övertygelsegrad är. I själva verket är det ofta fallet att den epistemiska frågan om hur man kan avslöja eller urskilja grader av tro är i fokus, samtidigt som den metafysiska frågan om vad grader av tro är har blivit relativt förbisedd, enligt Eriksson och Hájek (2007 s.184).

Detta har även diskuterats i samband med Sven Danielssons artikel i *Filosofisk tidskrift* 4/2009 och Bykvist och Olsons replik 4/2010. Danielsson menar, i breda drag, att de svårigheter som uppkommer då man försöker reducera moraliska övertygelsegrader till benägenheter att satsa på olika utfall i lotterisituationer är evidens för att icke-kognitivismen faktiskt stämmer. Dock är det, som Bykvist och Olson uttryckt, ett fåtal som avser att identifiera moraliska övertygelser med benägenhet att satsa på olika utfall. Det är som sagt en epistemisk fråga. Svårigheter att tillämpa lotterisituationer baseras, enligt Bykvist och Olson, i stället på de begränsningar som dessa idealiserande situationer innefattar gällande både moraliska och empiriska övertygelser (2010, s.24). Dock är detta ett uttryck för hur övertygelsegrad *inte* ska identifieras. Men problemet består i att kognitivism inte ger några klara budskap om hur övertygelsegrad *ska* identifieras. Till detta problem verkar det hittills inte finnas något tydligt svar, åtminstone inte ett enhälligt sådant.

3. KOGNITIVISMENS FÖRDELAR GÄLLANDE ÖVERTYGESEGRAD

I ljuset av denna iakttagelse blir frågan således om kognitivism ändå besitter några fördelar framför icke-kognitivism fastän de inte har någon metafysisk redogörelse för vad övertygelsegrad är. Mitt svar på detta är ja, kognitivism har åtminstone två fördelar. Den första fördelen är att övertygelsegrad är ett trosföreställningsliknande drag hos moralomdömen. Det utgör, *prima facie*, ett gott skäl till att moralomdömen skulle vara trosföreställningar. Även annan evidens för kognitivism följer samma slags resonemang. Nämligen genom att påpeka drag hos moralomdömen som de delar med andra trosföreställningar för att yrka på att även dessa är just trosföreställningar:

[...] vardaglig moralisk diskurs tyder på att moralomdömen i flera anseenden är som vanliga trosföreställningar: vi talar om moraliska trosföreställningar (som i 'George tror att dödshjälp är fel'), om att moraliska trosföreställningar är mer eller mindre epistemiskt berättigade (som i 'George har inga *goda grunder* för sin tro att dödshjälp är fel'), och om moralisk kunskap (som i 'George *vet* att mord är fel'). (Bykvist och Olson 2009, s. 203, mina kursiveringar)

Dessa egenskaper är sådana som moralomdömen delar med empiriska trosföreställningar och som därför tas som evidens för att moralomdömen skulle vara trosföreställningar. Såsom kognitivisterna måste förklara de önskeliknande dragen hos moralomdömen, måste icke-kognitivisterna förklara de trosföreställningsliknande dragen hos moralomdömen.⁴ Därför ligger bevisbördan hos icke-kognitivisterna gällande övertygelsegrad. De måste förklara vad denna egenskap hos moralomdömen är, eller åtminstone varför moralomdömen delar denna egenskap med trosföreställningar fastän de inte är trosföreställningar.

Den andra fördelen för kognitivisterna är att vad de än menar att övertygelsegrad hos trosföreställningar är, så kan de säga att moralisk övertygelsegrad är precis samma sak. Alltså, oavsett vilken förklaring som ges för grader av empirisk tro, så kan den likaså appliceras på grader av moralisk tro eftersom moralomdömen ju är trosföreställningar enligt kognitivisterna. Trots att kognitivisterna inte ännu har en uttömmande förklaring till vad övertygelsegrad är, så är det möjligt att en sådan så småningom kommer att formuleras. Icke-kognitivisterna å andra sidan, kan inte använda vilken förklaring som helst för övertygelsegrad för att ackommodera grader av moralisk tro, eftersom hon ju menar att moralomdömen inte är trosföreställningar. Hon skulle därmed potentiellt behöva ge en ytterligare förklaring till just *moralisk* övertygelsegrad beroende på vilken den korrekta förklaringen till övertygelsegrad hos trosföreställningar är. Detta är ett nederlag i och med den intuitiva fördelen i att ha en och samma förklaring till all övertygelsegrad, snarare än två olika förklaringar; först en för alla trosföreställningar och sedan en för moralomdömen.

4. Ett sådant önskeliknande drag som debatterats mycket är moralomdömens påstådda förmåga att motivera till handling. *Internalism* (gällande motivation) är, i breda drag, teorin att det med nödvändighet är fallet att en person som fäller ett moralomdöme därmed även till viss mån är motiverad att handla utefter detta moralomdöme. Det har till hög grad setts som kognitivisternas börda att antingen förneka internalism, eller på något vis förklara hur moralomdömen har förmågan att motivera till handling givet att de är trosföreställningar (vilka i övrigt anses vara oförmögna att motivera till handling).

Dessutom är det inte bara intuitivt mer tilltalande med en och samma förklaring för all slags övertygelsegrad, det tillåter också övertygelsejämförelser. Icke-kognitivisternas problem med övertygelsejämförelser har påpekats i tidigare sammanhang av Bykvist och Olson i deras kritik mot sådana ekumeniska icke-kognitivistiska förslag som redogjorts för ovan.

Man ska kunna möjliggöra jämförelser mellan säkerhet gällande moraliska och icke-moraliska trosföreställningar. [...] Men vad innebär det att säga att en trosföreställning är starkare än kombinationen av en trosföreställning och en önskan? Att få sådana jämförelser att gå ihop verkar kräva en kombinerad skala för trosföreställningar och önsknings. (Bykvist och Olson 2009 s. 212).

Med andra ord kan vi ju inte bara tänka oss olika empiriska påståenden som vi kan vara mer eller mindre övertygade om i relation till varandra. Vi kan också vara mer säkra på ett empiriskt påstående än ett moralomdöme, och vice versa. Jag kan exempelvis vara övertygad till hög grad om att "det är moraliskt rätt att ge till välgörenhet" och vara måttligt övertygad om att "det kommer att regna på midsommar". Detta är en fördel för kognitivister då vilken förklaring de än ger till övertygelsegrad, så kan denna förklaring tillåta övertygelsejämförelser. Om övertygelsegrad vore olika saker hos trosföreställningar än hos moralomdömen verkar det kunna uppstå ytterligare problematik med att göra jämförelser mellan dessa olika övertygelser.

Sammanfattningsvis har kognitivism åtminstone två fördelar framför icke-kognitivism gällande moralisk övertygelsegrad, trots att det inte finns någon uttömmande förklaring till vad övertygelsegrad är. För det första har kognitivister en fördel då övertygelsegrad är en trosföreställningsliknande egenskap hos moralomdömen. För det andra har de en fördel då vilken förklaring som än ges för övertygelsegrad hos trosföreställningar kan densamma appliceras på moralisk övertygelsegrad.

Dock är det en sak att konstatera att kognitivism har vissa intuitiva fördelar, och en annan huruvida dessa fördelar är tillräckliga. Icke-kognitivister kan invända att dessa fördelar är reella, men att fördelarna inte räcker för att på egen hand göra invändningen om moralisk övertygelsegrad vare sig vederläggande eller överhuvudtaget särskilt slagkraftig mot icke-kognitivismen. Kanske ska moralisk övertygelsegrad blott förstås som ett trosföreställningsliknande drag som, tillsammans med andra sådana drag, utgör evidens för kognitivism, snarare än att i sig vara en avgörande invändning mot icke-kognitivistiska teorier.

Dessutom finns det möjligen ytterligare potential för mer komplexa versioner av icke-kognitivism att kunna tillgodoräkna sig dessa fördelar beroende på hur de stavar ut detaljerna hos moralomdömenas natur. Med tanke på att det ännu är relativt få icke-kognitivister som har besvarat invändningen om moralisk övertygelsegrad och i och med de många hybridteorier som utvecklats, kanske det fortfarande finns goda chanser för dessa teorier att fånga in moralisk övertygelsegrad eller tillgodogöra sig kognitivismens fördelar.

Den andra fördelen är dessutom beroende av vilken förklaring av övertygelsegrad för trosföreställningar som faktiskt stämmer. Även om kognitivister kan använda samma förklaring, vilken den än är, kan icke-kognitivister kanske använda vissa möjliga förklaringar. För att icke-kognitivister alltså ska kunna helt eliminera den nackdel de besitter behöver de först föreslå ett sätt att förstå övertygelsegrad och även visa hur denna förklaring inte endast är reserverad till trosföreställningar, utan också kan erhållas av deras förklaring till vad moralomdömen är. Likväl kvarstår frågan om denna möda är värd besväret.

4. SLUTSATS

Sammanfattningsvis är det är en överskattning att helt likställa kognitivisternas och icke-kognitivisternas utsikter inför att ackommodera moralisk övertygelsegrad. Detta trots att det inte finns en metafysisk redogörelse för vad övertygelsegrad är hos trosföreställningar. Kognitivister besitter nämligen två fördelar: (i) att övertygelsegrad är ett trosföreställningsliknande drag, och (ii) att vilken förklaring de än ger för övertygelsegrad så kan denna likaså appliceras på moraliska övertygelser. Däremot är de fördelar som kognitivister besitter relativt generella sådana som har potential att kunna inbegripas av en mer utförlig icke-kognitivistisk teori. Det är inte heller uppenbart att dessa fördelar är tillräckliga för att avväpna icke-kognitivismen på ett substantiellt sätt.⁵

5. Denna artikel är utformad på basis av delar av min magisteruppsats i praktisk filosofi som jag skrev vid filosofiska institutionen på Stockholms universitet ("Degrees of moral certitude: a problem for non-cognitivism". Inlämnad 18-4-2017). Uppsatsen handledes av Jonas Olson och för mycket av min förståelse av föregående bidrag till debatten om moralisk övertygelsegrad, samt utvecklandet av mina egna tillägg, har jag honom att tacka. Vid opponeringen av uppsatsen fick jag även många tankeväckande kommentarer från opponenter Filip Poinant, samt från examinatorerna Gunnar Björnsson och Krister Bykvist, vilket också gav inspiration till denna artikel.

LITTERATUR

- Bergström, Lars. 1990. *Grundbok i värdeteori*. Stockholm: Thales.
- Bykvist, Krister och Jonas Olson. 2009. "Expressivism and Moral Certitude". *The Philosophical Quarterly* 59, nr 235, s. 202–15.
- . 2010. "Om moraliska övertygelsers styrka och emotivismens svaghet". *Filosofisk tidskrift*, nr 4, s. 15–24.
- . 2012. "Against the Being For Account of Normative Certitude". *Journal of Ethics and Social Philosophy* 6, nr 2, s. 1–8.
- . 2017. "Non-Cognitivism and Fundamental Moral Certitude: A Reply to Eriksson and Francén Olinder". *Australasian Journal of Philosophy* 95, nr 4, s. 794–99.
- Danielsson, Sven. 2009. "Om moraliska övertygelsers styrka". *Filosofisk tidskrift*, nr 4, s. 33–41.
- Eriksson, John och Ragnar Francén Olinder. 2016. "Non-Cognitivism and the Classification Account of Moral Uncertainty". *Australasian Journal of Philosophy* 94/4, s. 719–735.
- Eriksson, Lina och Alan Hájek. 2007. "What are Degrees of Belief?" *Studia Logica* 86, nr 2, s. 183–213.
- Lenman, James. 2003. "Non-Cognitivism and the Dimensions of Evaluative Judgment". *Brown Electronic Article Review Service*. <http://www.brown.edu/Departments/Philosophy/bears/homepage.html>.
- Ridge, Michael. 2003. "Certitude, Robustness, and Importance for Non-Cognitivists", *Brown Electronic Article Review Service*, utg. J. Dreier och D. Estlund, URL: <http://www.brown.edu/Departments/Philosophy/bears/0301ridg.html>
- . 2007. "Ecumenical Expressivism: The Best of Both Worlds?" *Oxford Studies in Metaethics*, vol. 2, utg. R. Shafer-Landau, s. 51–76. Oxford: Oxford University Press.
- Smith, Michael. 2002. "Evaluation, Uncertainty, and Motivation". *Ethical Theory and Moral Practice* 5, nr 3, s. 305–20.